

Wprowadzenie

Numer „Litterariów Copernicanów”, który Państwu prezentujemy, poświęcony jest tematyce dziecka i dzieciństwa w kulturze polskiej na przestrzeni różnych epok. Został on złożony z tekstów autorów reprezentujących liczne dyscypliny humanistyki: archeologię, etnologię, filologię, historię, kulturoznawstwo oraz pedagogikę. Namysł nad dzieckiem i dzieciństwem podjęty na podstawie procedur metodologicznych właściwych każdej z tych nauk zaowocował poszerzoną perspektywą postrzegania popularnego obecnie nie tylko w Polsce¹, ale i na świecie tematu badawczego². W konsekwencji rzeczy nowe, takie jak wybrane do analizy przykłady ze współczesnej literatury dziecięcej, spotykają się z tekstami kulturowymi dotyczącymi nowożytności, m.in. z pamiętnikami szlacheckimi i chłopskimi, poradnikami, przekazami folklorystycznymi, oraz średniowiecza (zabawki odnalezione na ziemiach polskich w czasie wykopalisk). Autorzy eksplorują tematykę dziecięcą zarówno w wymiarze czasowym, jak i środowiskowym – w odniesieniu do przedstawicieli odmiennych warstw i grup społecznych. Dopelnieniem całości rozważań są ilustracje – reprodukcje dzieł malarskich, a także fotografie ukazujące różne aspekty dzieciństwa.

Niejednorodne środowisko naukowe autorów, wybrane przez nich do analizy aspekty tematu oraz odmienne typy reprezentowanej wrażliwości przynoszą wielopłaszczyznową refleksję nad dzieckiem. W ten sposób tom prezentuje zagadnienie w formie szerokiej i zrównoważonej, stykając ze sobą zarówno mityczne obrazy dziecka, jak i społeczno-historyczne realia kształtujące dzieciństwo w Polsce. Dość wyraźnie uwidacznia się w zamieszczonych tu pracach tematyka mroczna, odczarowująca mit beztrioski wczesnych lat życia człowieka, co można nazwać prezentacją obrazu dziecka w perspektywie antymitu. Szczególnie wyraziście widać tę tendencję w tych opublikowanych w prezentowanym tomie artykułach, w których mowa o kilkulatkach poddanych dotkliwym doświadczeniom egzystencjalnym, takim jak wojna, głód, przemoc, szeroko rozumiana niesprawiedliwość społeczna, zmuszającym do przyspieszonego, nierzadko bolesnego dojrzewania.

¹ A. Pachocka, *Dzieciństwo we dworze szlacheckim w I połowie XIX wieku*, Kraków 2009; D. Żołędź-Strzelczyk, *Codziennosc dziecięca opisana słowem i obrazem. Życie dziecka na ziemiach polskich od XVI do XVIII w.*, Warszawa 2012; *W kręgu rodziny epok dawnych. Dzieciństwo*, red. A. Chłosta-Sikorska, M. Gadocha, B. Popiołek, Warszawa 2013; *Dzieciństwo we współczesnej Polsce. Charakter przemian*, red. B. Łaciak, Warszawa 2013; *Zabójstwo dziecka w literaturze i kulturze europejskiej*, Poznań 2014; B. Dymara, E. Ogrodzka-Mazur, *Dziecko w świecie literatury i życia współczesnym*, Kraków 2014.

² *The Child in British Literature: Literary Construction of Childhood, Medieval to Contemporary*, ed. A. E. Gavin, New York 2012; *Children and Cultural Memory in Texts of Childhood*, eds. H. Snell, L. Hutchinson, New York–London 2014; A. W. Rowland, *Romanticism and Childhood. The Infantilization of British Literary Culture*, Cambridge 2015.

Jednocześnie, chociaż perspektywa czasowa uwzględniona w tomie – od średniowiecza do współczesności – wydaje się bardzo szeroka, okazuje się bardzo przydatna przy prezentacji tego, co w dzieciństwie można uznać za elementy stałe, poza oczywistą niedorobnością w wymiarze biologicznym i mentalnym, a także zależnością od opiekunów i wychowawców. Analizy wybranych drobnych przejawów dzieciństwa, jego śladów utrwalonych w zachowanych przedmiotach codziennego użytku, pamiątkach i poradnikach dotyczących wychowania oraz w dziełach literackich, uzmysławiają, że niezależnie od miejsca i czasu dzieci lubią się bawić oraz fantazjować, dzięki czemu jest im łatwiej dojrzewać, ale i znosić najbardziej mroczne doświadczenia wieku dorastania. Tym samym dzieciństwo jawi się jako okres ambiwalentny: z jednej strony to czas beztrudnej zabawy, śmiechu i wyobraźni, a z drugiej – doświadczeń dotkliwych, których sprawcami są zazwyczaj dorośli, główni kreatorzy życia codziennego oraz biegu historii.

Tomasz Kalniuk, Violetta Wróblewska***

* Adiunkt w Katedrze Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Prowadzi badania nad kulturą i religijnością ludową w kontekście przemian tożsamościowych wybranych grup, zjawiskami społecznego i kulturowego wykluczenia oraz sposobami kreacji obcych w kulturze. E-mail: tekantrop@umk.pl.

** Profesor nadzwyczajny w Zakładzie Folklorystyki i Literatury Popularnej w Katedrze Kulturoznawstwa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Zajmuje się folklorem, kulturą i literaturą dziecięco-młodzieżową oraz popularną. E-mail: viola@umk.pl.